

Στην έναρξη της ομιλίας του για το ποιητικό έργο του Παντελή Πρεβελάκη ο φιλόλογος Κώστας Φρουζάκης ανέφερε τα ακόλουθα:

Η αλήθεια είναι πως ο Πρεβελάκης είναι πολύ πιο γνωστός ως πεζογράφος και θεατρικός συγγραφέας και λιγότερο ως ποιητής. Κι αυτό, βέβαια, δεν είναι περίεργο, καθώς η σχέση του με την ποίηση θυμίζει μάλλον «παράλληλη» σχέση, που αναπτύσσεται στο περιθώριο της ενασχόλησής του με την επίσημη αγαπημένη, την πεζογραφία (εδώ, βεβαίως, συνυπολογίζω και τη θεατρική του γραφή).

Κατά τη διάρκεια της ζωής του, παρά την πολύτροπη δραστηριότητά του, που περιλαμβάνει τη συγγραφή, επί παραδείγματι, έντεκα μυθιστορημάτων, δέκα θεατρικών έργων, τουλάχιστον δεκατριών μελετών (κριτικές, καλλιτεχνικές) και περίπου τριάντα μεταφράσεων κάθε είδους, έγραψε πέντε μόλις ποιητικές συλλογές: το πρωτόλειο επύλλιο με τον τίτλο *Στρατιώτες*, εκδομένο μόλις το 1928 και εμπνευσμένο από τη μικρασιατική εκστρατεία, τη *Γυμνή ποίηση* (1939), την *Πιο γυμνή ποίηση* (1941), *Τις ώρες σ' ελληνικό νησί* (1969) και, τελευταία, *Τον Νέο Ερωτόκριτο* (¹1973, ²1978, ³1985).

Στην πραγματικότητα μπορούμε να διακρίνουμε δύο φάσεις στην ποιητική δημιουργία του Πρεβελάκη: η πρώτη περιλαμβάνει τις τέσσερις πρώτες συλλογές του (γραμμένες από το 1928 ως το 1945 - *Οι ώρες σ' ελληνικό νησί* αν και εκδόθηκαν το 1969 γράφτηκαν το 1945, όπως θα δούμε και στη συνέχεια) και η δεύτερη μόνο μία, τον *Νέο Ερωτόκριτο* (γραμμένη, στην πρώτη της μορφή, από 1971 ως το 1973).

Το γεγονός ότι μετά το 1945 ασχολείται ξανά με την ποίηση μόλις το 1971 είναι, νομίζω, αξιολογίσιμο. Ο ίδιος, στον πρόλογο της συγκεντρωτικής έκδοσης των ποιημάτων του το 1969, στην προσπάθειά του να εξηγήσει τις μακρές περιόδους σιωπής της ποιητικής του παραγωγής, φτάνει σε δύο αλληλένδετα αίτια: αφενός, υποστηρίζει πως οι ιστορικές δοκιμασίες του τόπου συντέλεσαν στο να ανακόπτεται συχνά η λυρική του δημιουργία, και, αφετέρου, θεωρεί ότι η πεζογραφία τού πρόσφερε, σε σχέση με την ποίηση, ένα καταλληλότερο μέσο έκφρασης και εκτόνωσης της δημιουργικότητάς του, αλλά και πιο συμβατό (ίσως) με τις προκλήσεις και τις απαιτήσεις της εποχής, προσθέτω εγώ.

Στο ίδιο αυτό κείμενο του προλόγου των ποιημάτων του, ο Πρεβελάκης, πάντως, αναλαμβάνοντας, τρόπον τινά, την υπεράσπιση της αξίας της ποιητικής του δημιουργίας, γράφει με καθαρά απολογιστικό στοχασμό:

«Την ποίηση, την έζησα πάντα ως την απόληξη μιας εκτύρωσης, ως το λοφίο που η ζωική ανάβρα εκτινάσσει στην κορυφή της. Αν έγραφα ποιήματα, τούτο έγινε επειδή αξιώθηκα να ζήσω σπάνιες στιγμές».

[...]

Στη συνέχεια της ομιλίας του με αφορμή τις δύο αλληλοσυμπληρούμενες συλλογές, τη Γυμνή και την Πιο γυμνή ποίηση, παρατήρησε τα εξής:

[...] τον όρο «γυμνή ποίηση» («*poesía desnuda*» στα ισπανικά) τον είχε χρησιμοποιήσει ο μοντερνιστής ισπανός ποιητής Juan Ramon Jiménez στην ποιητική του συλλογή *Eternidades*, η οποία εκδόθηκε στη Μαδρίτη το 1918. Η σημασία της συλλογής αυτής είναι μεγάλη, όχι μόνο για τον ποιητή, αλλά και την ισπανική λογοτεχνία γενικότερα· από τη συλλογή αυτή και μετά ο συμβολιστής Jiménez ανακατευθύνει την ποιητική του παραγωγή προς την απλότητα της πρώιμης ποίησής του, απορρίπτοντας ως ξένο προς την ίδια την ποίηση οποιοδήποτε στοιχείο εξωτερικής αναγκαιότητας, προσπαθώντας, ταυτόχρονα, να ανανεώσει την βαλτωμένη ισπανική λογοτεχνία των αρχών του 20ού αιώνα. Ο ίδιος ο Jiménez χρησιμοποιεί πια (από το 1918 και μετά, δηλαδή) αυτόν τον όρο, για να ορίσει το νέο αυτό είδος ποίησης της ανεπιτήδευτης απλότητας.

Ο Πρεβελάκης γνώριζε καλά το έργο του ισπανού ποιητή και μπορούμε να υποστηρίξουμε πως έφτασε στη νεωτερική ποίηση διαμέσου μιας πρωτογενούς αφομοίωσης του ισπανικού μοντερνισμού. Η «*poesía desnuda*» του Jiménez είναι, σαφώς, η «γυμνή ποίηση» του Πρεβελάκη.

Διατυπώθηκε από κάποιους μελετητές η άποψη ότι «η γυμνή ποίηση» είναι ποίηση «καθαρή», ή «νόμιμη εξέλιξη της καθαρής ποίησης του Μαλλαρμέ». Αν και δεν είμαι της γνώμης ότι ο όρος «γυμνή ποίηση» ταυτίζεται απόλυτα με τον όρο «καθαρή ποίηση», είναι βέβαιο ότι σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με αυτόν. Άλλωστε και ο Jiménez συνδέεται από την κριτική με αυτή την τάση, την «καθαρή ποίηση» δηλαδή. Από όσο ξέρω, επίσης, στον ελληνικό μεσοπόλεμο, κυκλοφορούν διάφοροι όροι που προσπαθούν να αποδώσουν στα ελληνικά αυτό που, μέσες άκρες, καταλαβαίνουν ως «καθαρή ποίηση»: ο Νίκος Παππάς, για παράδειγμα, και άλλοι χρησιμοποιούν τον όρο «άδολος λυρισμός»· ο Πρεβελάκης έχοντας κατά νου το

παράδειγμα του ισπανού επιλέγει το ‘γυμνή ποίηση’ –τελικά επικράτησε το ‘καθαρή ποίηση’, απευθείας μετάφραση από τα γαλλικά· στην πραγματικότητα, όμως, οι δύο αυτοί όροι, με μικρές διαφοροποιήσεις, το ίδιο πράγμα προσπαθούν να αποδώσουν.

Τι κάνει λοιπόν στη «γυμνή ποίηση» ο Πρεβελάκης; Τοποθετεί την αλλαγή που ευαγγελίζεται αυτού του είδους η ποίηση στο επίπεδο της έκφρασης, ενώ παράλληλα απουσιάζουν από τα ποιήματα βασικές παραδοσιακές ποιητικές συμβάσεις, όπως η ομοιοκαταληξία, ο σύμμετρος φθόγγος, και ο στίχος τείνει προς την απόλυτη απελευθέρωση, άλλοτε πετυχαίνοντας να φτάσει ως εκεί και άλλοτε διανύοντας μόνο τα μισά του δρόμου. Στη δεύτερη περίπτωση, έχουμε να κάνουμε με τον στίχο που ονομάστηκε «ελευθερωμένος». Είναι πάντως φανερό πως ο Πρεβελάκης δοκιμάζει τις αντοχές της νεοελληνικής στιχουργίας, να φτάσει τον στίχο στα άκρα.

Σημαντική βοήθεια στην ολοκλήρωση του νοήματος του όρου «γυμνή ποίηση», ωστόσο, προσφέρει ο Βύρων Ραϊζης: «Αυτό που εννοεί [ο Πρεβελάκης] είναι ότι η ποίηση αυτή εκφράζει τον ενδόμυχο εαυτόν του ποιητή, άσχετα από τις εξωτερικά υφιστάμενες καταστάσεις και τους παράγοντες καλλιτεχνικής επίδρασης, και άσχετα από αισθητικές συμβάσεις που παρέχουν προκάτ μοντέλα και ρητορικούς ή υφολογικούς μανιερισμούς και γαρνιτούρες», αναφέρει χαρακτηριστικά. Ανάγει, έτσι, τον όρο σε επίπεδο ψυχολογικό, διατηρώντας, παράλληλα, τις καλλιτεχνικές του συνδηλώσεις.

Αν ο Ραϊζης θέλει να πει ότι ο Πρεβελάκης μας καταθέτει γυμνή την ψυχή του, τότε αυτό είναι μια άλλη δυνατότητα ερμηνείας της «γυμνής ποίησης», κάπως ιμπρεσιονιστική, η οποία πάντως δεν ακυρώνει τη δεδομένη σύνδεση του όρου «γυμνή» με την «καθαρή ποίηση». Πάντως, αυτή η διφυής σύλληψη του όρου νομίζω πως ανταποκρίνεται καλύτερα και στο νόημά του: ναι μεν η «γυμνή ποίηση» έχει βάσεις καλλιτεχνικής τεχνοτροπίας, ταυτόχρονα, όμως, συναρτάται με την ψυχοσύνθεση του δημιουργού. [...]